

ВСЕСВІТНЯ ІСТОРІЯ

УДК 94(497.2):94(620)"14/16"

DOI <https://doi.org/10.32782/2663-5984.2025/3.29>

Бортнікова А.В.

Волинський національний університет імені Лесі Українки

СИСТЕМА ЗЕМЛЕВОЛОДІННЯ НА ТЕРЕНАХ БОЛГАРІЇ ЯК СКЛАДОВА АДМІНІСТРАТИВНО-ТЕРИТОРІАЛЬНОГО ПОДІЛУ ОСМАНСЬКОЇ ІМПЕРІЇ XIV–XVI СТ.

У статті здійснено аналіз спяхійської (тимарної) системи землеволодіння на теренах болгарських земель як похідної від територіально-адміністративного поділу, організації влади та управління в Османській імперії XIV–XVI ст. В адміністративному відношенні Османська імперія поділялася на провінції, що іменувалися «бейлербействами», а з кінця XVI ст. – «еялетами». Бейлербейства (еялети) ділилися на дрібніші, але важливі з погляду на організацію влади структури – «санджаки» («знамена»), на чолі з урядниками – «санджакбеями». Відповідно до потреб і розмірів володінь мірійські (державні) землі включали: хаси – великі земельні володіння, що належали султанові та членам його родини і представникам старої османської аристократії; тимари – середні та дрібні ділянки землі, що призначалися для утримання війська та цивільної адміністрації; вакфи – землі особливого призначення, що виділялися у розпорядження релігійних та соціально-культурних структур та установ. Завойовані болгарські землі у вигляді ділянок-тимарів роздавалися бійцям османського війська («людям меча») та чиновникам («людям пера»). Тимарна система – основа османського землеволодіння – повністю сформувалась наприкінці XV ст. Вірогідно, в перші віки османського панування володіння тимаром не означало постійного проживання в ньому власника (спяхії) і зводилося до отримання ним зі скарбниці відповідної суми грошей. Власник тимару за османським правом був спадковим утримувачем земельної ділянки, він міг за згодою спяхії місцевої влади продати його або передати родичам, йому особисто належали будинок, забудови, худоба і знаряддя праці. У часи іноземного панування слов'янські народи, зокрема болгарський, мали певний рівень свободи, що загалом вплинуло на їх здатність вижити в нових суспільно-політичних та культурних умовах. Зі свого боку, умовою збереження індивідуальної свободи і, навіть, просування кар'єрною дробиною для християн ставав чинник прийняття ісламу.

Ключові слова: Болгарія, Османська імперія, адміністративно-територіальний поділ, система землеволодіння, яничари.

Постановка проблеми. Османське завоювання Болгарії, що тривало п'ять століть, не могло не позначитися на способі життя, культурі та перспективах історичного розвитку болгарського народу. Разом із втратою державності, болгари втратили можливість будувати на власний розсуд своє майбутнє в політичній, економічній та культурно-духовній сферах суспільного життя. Водночас, османи виявляли певну лояльність до прав іновірців за умов не порушення ними настанов ісламу.

Османська імперія за політичним режимом була централізованою військово-політичною автократичною державою. Очолював її султан, який зосереджував в своїх руках всю повноту військової і цивільної влади. Водночас він був і духовним очільником усіх мусульман, що дає підстави розглядати Османську імперію як теократичну монархію. Настанови ісламу у сфері ідеології та права фактично визначали модель держави. Султану належала уся повнота законодавчої, виконавчої та

судової влади. Він без обмежень розпоряджався майном і навіть життям своїх підданих, призначав вищих державних урядників на всіх щаблях владної піраміди. Дорадчий орган при султанові – діван, складався з вищих військових командирів і керівників головних державних відомств. Великий візир, посада якого запроваджена султаном у другій половині XVI ст., здійснював практичне керівництво справами імперії.

Аналіз останніх досліджень і публікацій.

Для розкриття обраної теми використано писемні пам'ятки – уривки історичних творів і трактатів, записки сучасників, тексти законів, указів і розпоряджень османської влади та ін. Вони розкривають історію болгарського народу під османським володарюванням. Спахійську (тимарну) систему землеволодіння в Болгарії характеризував режим влади, створений османською правлячою верхівкою в завойованих Південно-Східних і Центральних землях Європи. Відомості щодо ситуації в Болгарії містять насамперед турецькі джерела. Порядок управління і становище болгарського населення в дають змогу з'ясувати уривки твору «Записки яничара» [7, с. 255–259].

У підготовці статті також використано актові записи, що виходили із султанського двору. Це реєстри (дефтери) південнослов'янських земель, тобто описи податкового населення і різних видів земельних володінь – умовних держань (тимарів), приватних (мюльк), власність мусульманського духовенства (вакф) та ін. Реєстр 1455 р. (сумарний дефтер) земель, що входили до складу хасу османського державного діяча Ісхакоглу Уса-Бея, містить перелік складу власників дев'яти тимарів, описи їх домогосподарств і, що важливо, обсяг надходжень з кожного тимару, включеного до адміністративно-територіальної структури Османської імперії [7, с. 254]. Одночасно Османська імперія проводила кодифікацію державного управління шляхом підготовки загальнодержавних законів (канун-наме), так і законодавчих актів в окремих провінціях. Вони дають змогу відстежити вплив місцевих умов і традицій, готовність правителів імперії використовувати досвід балканських держав та їх сформованої нової верстви, що вливалась до османської правлячої верхівки [7, с. 260–262; 264–265]. Розширити уявлення про аграрні відносини в Болгарії, що перетворилася на провінцію Османської імперії, також дає змогу дарча грамота (мюльк-наме) султана Селіма II 1587 р. В акті відображено ставлення османів до створення приватних володінь на завойованих землях, тенденцію на перетворення їх у вакуфну власність [7, с. 265–266].

У сучасній українській історіографії означена проблема не стала предметом ґрунтовного дослідження. У процесі підготовки статті автором використано праці відомого українського вченого А. Кримського [6], авторитетного дослідника з історії Османської імперії Г. Іналджика [4], праця з історії європейських народів Центральної та Східної Європи XIII–XVIII ст. Ф. Дворніка [3]. Досягненням вітчизняної історіографії став дорожок львівського дослідника В. Чорнія «Історія Болгарії», де простежено історичний розвиток цієї південнослов'янської країни, зокрема й в умовах османського завоювання [8].

Український історик О. Галенко, відомий зокрема перекладом українською мовою праці Г. Іналджика, лише побіжно торкався проблеми історії слов'янських народів, він досліджує теми, пов'язані з історією Османської імперії та її взаємозв'язків з іншими державами, зокрема з Україною [1].

Вітчизняна і зарубіжна слов'янська історіографія в багатьох випадках продовжуючи традиції православної агіографії і балканського національного романтизму, досить часто змальовували недостатньо адекватну картину етнополітичної ситуації на Балканах. Зокрема, османам приписували могутні асиміляторські і ісламізаторські тенденції. Між тим османи першочергово ставили своїм завданням створення в європейській Туреччині такого порядку, який би забезпечував панування мусульманської меншості, відкритої для місцевої еліти, над більшістю християнського населення. При цьому, особливо у XV ст., турки, дійсно, переселяли болгарське населення в спустошену Анатолію, а в болгарські землі прибували мусульмани (досить часто татари і мусульманізовані малоазійські греки). Однак при встановленні етнополітичного механізму європейських володінь Османської імперії було перейнято багато рис адміністративного і фіскального устрою доосманської епохи [8, с. 122, 126–128].

Метою статті є аналіз спохійської (тимарної) системи землеволодіння на теренах болгарських земель як похідної від територіально-адміністративного поділу, організації влади та управління в Османській імперії XIV–XVI ст.

Виклад основного матеріалу. Логічним наслідком османських завоювань стала розбудова на захоплених землях державного та адміністративно-територіального устрою, що відповідав новим геополітичним реаліям: знищувались попередні етнополітичні кордони в Болгарії, а всі народи, що там проживали об'єднувались в межах

єдиного державного утворення. На слов'янських землях, що опинилися під владою Османської імперії, єдиної системи управління не існувало. Специфіку адміністративно-територіального устрою визначали місцеві умови, особливості характеру суспільних відносин, ступінь розвитку економіки, ландшафт регіонів, їхня близькість чи віддаленість від столиці імперії (Стамбула).

В адміністративному відношенні Османська імперія поділялася на провінції, що іменувалися «бейлербействами», а з кінця XVI ст. – «еялетами» [5, с. 303–304]. Їх очолювали бейлербеї, призначені султаном й наділені значними повноваженнями, насамперед у військовій сфері. Завойовані землі на Балканському півострові входили до військово-адміністративної одиниці – Румелійського бейлербейства (еялету), створеного за правління Мурада I (1362–1389) та поділеного за Мехмеда II (1451–1481) на вісім санджаків різної величини. Адміністративним центром Румелії після Адріанополя в XVI ст. стала Софія [4, с. 115–116].

Бейлербейства (еялети) ділилися на дрібніші, але важливі з погляду на організацію влади структури – «санджаки» («знамена»), на чолі з урядниками – «санджакбеями». Основа територіально-адміністративна одиниця – санджак – частково враховувала межі деяких доосманських володінь, утім етнічний склад населення не брався до уваги. Наприклад, санджак Паша Пловдивської Фракії в першій половині XVI ст. був заселений переважно болгарами, в іншій його частині території Одринської Фракії переважало грецьке населення, Солунь і майже вся Македонія була населена сербським, болгарським і грецьким народом. Санджаки існували не лише як територіально-адміністративні одиниці, вони були основними бойовими підрозділами султанського війська [4, с. 116].

До кожного із санджаків включалися землі, завойовані в результаті одного із балканських походів османів, і тому межі більшості з них відтворювали кордони феодалних наділів, що існували на Балканах до приходу османів. Так, найбільші в болгарських землях Нікопольський, Віденський і Сілістринський санджаки в XV ст. відповідали територіям Тирнівського, Віденського царств і Добруджинського деспотства. Наслідком цього процесу стало часткове збереження існуючої в XIV ст. адміністративної і господарської структури. Від болгарської феодалної практики частково збереглися з колишніми назвами попередні податки, повинності і ринкові мита.

Владні функції в провінціях покладалися на представників вищого прошарку військового

стану – *бейлербеїв* і *санджакбеїв*. Під їх керівництвом функціонували структури, що охоплювали військово-політичну, адміністративну, фіскальну, судово-правову сфери життя Болгарії, як і в інших захоплених османами слов'янських країнах. Утім в духовно-релігійне, соціально-культурне життя немусульманського населення держава не втручалася. Їх справи вона вважала прерогативою церкви та інших громад, функціонуючих в містах і селах з дозволу та під контролем османської влади (етнічних, релігійних, етнорелігійних, ремісничих місцевих та ін.)

Наслідки багатолітніх спустошливих походів і воєн були важкими для всіх слов'янських народів. Гинули сотні тисяч людей, спустошувалися родючі землі, руйнувалися міста. В битвах з османами або фізично знищувалась, або переходили до ісламу більша частина слов'янської знаті. Так, з багатьох міст, особливо на північному сході Болгарії, жителів виселяли, або вони втікали в гори, засновуючи там нові поселення (Габрово). При цьому немає підстав говорити про демографічний колапс слов'янських земель. Вже з 20–30-х рр. XV ст. розпочалося відновлення економічного і соціального життя в містах і селах. Про це свідчать ранні османські реєстри – описи міських і сільських господарств болгар [7, с. 254]. Болгарські джерела засвідчують достатньо швидку адаптацію болгар до зміни політичних умов і визнання ними влади османських султанів як спадкоємців місцевих правителів.

Державний устрій Османської імперії характеризувався відкритістю доступу до державних урядів представників неосманського походження, зокрема слов'янського, які приймали іслам. У турків не було знаті в тому вигляді, в якому вона розвивалась на Заході: султан міг призначити будь-кого на високу посаду. Натомість успадкування посади було скоріше винятком, ніж правилом. Тому спостерігалася тенденція поступового переходу управлінського апарату до рук слов'ян. Для них, схоже, недоступними були тільки богословська і правнича кар'єра [3, с. 310–311].

Корпус яничарів. Відносною особливістю цієї практики стало заснування корпусу яничарів, ядра османського війська і гвардії султана. Корпус яничарів формувался на основі стягування найбільш важкого і принизливого для християн податку – так званого «девширме» – «податку кров'ю», що утримувався в країні з XV до початку XVIII ст. А. Кримський зокрема зазначав, що вербувалися яничари з християнських хлопчиків, «яких або силоміццю одбирали од батьків, або діставали

з доброї волі батьківської, і давали тим хлопцям турецьке спеціально-військове виховання. Такий призов («девширме») чинили турки серед арнаутів, босняків, греків, болгарів, вірмен. Спочатку було яничарів 12.000, потім – більше» [6, с. 20]. Це була практика насильницького вилучення з тих сімей, де було кілька синів для наступного їх навчання в спеціальних військових школах, що існували в столиці та інших великих містах, де їх готували для служби при дворі та в елітному султанському війську яничарів.

Система підготовки яничарів включала обов'язкову ісламізацію дітей. Їх навчали ісламу і згодом вони отуречувалися. Кожні сім років скликалися зібрання яничарів, на яких проводили уточнення і поповнення членів складу їх корпусів, пов'язаного із втратами особового складу. На зібраннях непридатних до служби виключали з корпорації. Одружуватися яничарам принципово заборонялося. Незважаючи на те, що відомості джерел щодо конкретних наборів до корпусу яничарів на території Болгарії надзвичайно фрагментарні і відносяться в основному до XVI ст., утім дослідження Ц. Георгієвої показують, що вони стосувалися більшої частини болгарських земель і були достатньо масштабними [2, с. 78, 85].

Усі завойовані землі належали сутану. Порядок і управління в них, за «Записками яничара», ґрунтувалися на тому, що султан усі свої замки/фортеці «зайнявши їх яничарами» або своїми вихованцями (воїнами) «міцно тримає в своїй руці, ні одного замку жодному з вельмож не віддаючи; і те місто, що має укріплення і замок в ньому, султан зайняв своїми людьми, також тримає сам» [7, с. 258]. До «своїх» людей султана відносилися також вояки (містафізи) – вартові фортеці турецьких гарнізонів. Султан забезпечував утримання яничар в замку, щоб «вони на випадок облоги мали запаси», але «ні вина, ніякого напою в замку не буває». А в інший час, коли немає облоги, «кожен годується від своєї служби». За службу яничари отримували платню «від двору кожну чверть року без затримок, а одяг їм давали один раз на рік» [7, с. 258]. Управління у фортецях контролювалося султанським двором. Султан призначав своїх представників диздарів для управління фортецею і містом. Він постійно перебувати в фортеці, не міг без дозволу уряду покинути її і допустити іноземця у ввірену йому фортецю. Його помічника іменували чехай, а «за ним іде булюк-паша... чим більша фортеця, тим більше в ній службовців, і вони не мають ніяких інших доходів, окрім служби...» [7, с. 258].

Система землеволодіння. Найбільші зміни в соціально-економічному становищі болгарських земель після турецького завоювання пов'язані із запровадженням на Балканах системи землеволодіння, що відрізнялась від османської. Всі завойовані турками болгарські землі першочергово підпорядковувалися скарбниці і набували статусу державної (мирійської) власності. Питання її розподілу для отримання доходів за державну і військову службу та матеріального забезпечення двору і придворної знаті, релігійних, різних соціокультурних установ були прерогативою султана. Відповідно до потреб і розмірів володінь мирійські (державні) землі поділялися на три категорії: *хаси* – великі земельні володіння, що належали султанові та членам його родини і представникам старої османської аристократії; *тимари* – середні та дрібні ділянки землі, що призначалися для утримання війська та цивільної адміністрації; *вакфи* – землі особливого призначення, що виділялися у розпорядження релігійних та соціально-культурних структур та установ [8, с. 135].

Під час ранніх османських завоювань деякі землі надавалися найбільш заслуженим воєначальникам в приватну власність (мюльк). Султанові в якості апанажа (хасс) виділялися великі земельні і багаті володіння. Частина земель їх користувачам дозволялось перетворювати в вакфи – землі особливого призначення, що передавалися у вічне користування мусульманським релігійним організаціям та їх інститутам – школам (медресе) та іншим благодійним структурам. Хаси і вакфи перебували в повному і беззастережному володінні їхніх власників і звільнялися від будь-яких державних податків і повинностей.

Показовою у цьому контексті є дарча/надавча грамота (мюльк-наме) 21–28 лютого 1587 р. султана Селіма II (1566–1574), видана його зятю і візиру Піале-паші на пожалування володінь «у межах вакуфа покійного [Містафи-паші] і було приписане до [мого] хасу» [7, с. 265–266]. Це були володіння колишнього командувача військами Мустафи-паші, який, вірогідно, попав в немілість за невдалий похід на Мальту в 1565 р. і був відсторонений з уряду візира, а пізніше страчений. Тепер його володіння частково передавалися нинішньому візиру Піале-паші, який просив султана передати йому у власність «комори, що межують з новозбудованими домами», що належали йому в Стамбулі. Візиру надавалися також місто Лофча (Ловеч) та з султанського санджаку з центром в Нігбола (суч. Нікополь) село/маєток Девіран, «засноване у межах вакфа», що було

«приписане до [мого] хасу» з прибутком у сумі 9 000 акче. Ці володіння султан жалував у вакф своєму візиру Піале-паші з усіма прибутками в «обмін на мукатаа¹ за комори і землі покійного Мустафа-паші». Йому передавалися збудовані на вказаних землях султанського хасу – комори, будинки, ятки, споруди, розташовані в межах земель зокрема й «казенної пекарні фодла², з усім, що їм належить». Диспозиція цього типового для султанського двору акту (мюльку-наме) зводилася до наказу султана володіти переданими угіддями на праві приватної земельної власності, поширеної в той час в країнах Близького і Середнього Сходу. Ці землі ставали «чистим мюльком», тобто перебували в повній, необмеженій власності, що дозволяло власнику продавати, дарувати і передавати їх у спадок. Тому розпорядження султана формулювалось наступним чином: «нехай він повноправно володіє ним із покоління в покоління, з роду в рід... а він... якщо захоче, нехай продасть або подарує, а виникне бажання, нехай перетворить їх у вакф...» [7, с. 265–266].

Зовсім іншою була ситуація з тимарами, що складали найбільшу частину мірйських земель. Завойовані болгарські землі ділилися на ділянки-тимари і роздавалися бійцям османського війська («людям меча») та чиновникам («людям пера»). Тимарна система – основа османського землеволодіння – повністю сформувалась наприкінці XV ст. [4, с. 115–122]. Дослідники зазначають, що на перших порах з початку цього століття, усі державні землі, зокрема тимари, передавалися в приватне володіння, тобто їх можна було продати, передати у спадок та ін.

В середині XV ст. йшов процес включення земель в адміністративно-територіальну структуру Османської імперії. З цією метою відбувалося об'єднання і підпорядкування тимарів, вочевидь іншим, заможнішим власникам. У реєстрі 1455 р., перелічено і описано вісім малих тимарів, що увійшли до складу об'єднаного тимара «ешкінджі» (чиновник нижчого рангу сипахі) в окрузі княжого сербського роду Нікшичів: «тимар Степана, сина Нікшича; тимар Владка, сина Степанова; тимар Вилка, сина Годеджа; тимар Херака, сина Радиче; тимар Вилкославе, сина Добриче; тимар Зомка, сина Тасваджа; тимар Добрашина, сина Владка; тимар Вилкче, сина Шайкова» разом із належними домогосподарствами та прибутками з них. Перелічені в реєстрі тимари належали до

хасу османського державного діяча Ісхакоглу Ісабея. [7, с. 254].

Тимари ділилися не за площею оброблюваної землі, а за приблизно оцінюваним щорічним прибутком від володінь, яким могла бути не лише земельна ділянка, а й млин, рибний ставок, збір з будь-якої діяльності тощо. Реєстр 1455 р. фіксує село, частину села, кілька сіл, домогосподарства в них, сімейний статус власника і прибуток від володіння тимаром. Так, тимару Степана належали одне село Бістра, домогосподарств – 14, неодружений, прибуток – 1220 акче; тимару Владка належали два села Чирева і Сига, 12 домогосподарств, неодружений, прибуток $400+1620=2020$ акче. і та ін. За нашими підрахунками, загальний прибуток від усіх восьми земель-тимарів становив 5796 акче (срібних монет) [7, с. 254]. Цей прибуток мав забезпечувати харчування і оснащення воїна та його озброєних слуг і в XV-складав від 1 до 5 тис. акче. Тимар заборонялося продавати, відміняти чи відчужувати будь-яким чином, його також не можна було передавати у спадок.

Пізніше, з початку нового XVI ст., у зв'язку із зміцненням центральної влади стали проявлятися тенденції до обмеження великого землеволодіння. Це пов'язано із успішним розвитком тимарної системи землеволодіння, збільшенням надходжень від системи господарювання, певним посиленням самостійності власників володінь серед військової і світської знаті, навіть появою сепаратистських настроїв. Вірогідно, в перші віки османського панування володіння тимаром не означало постійного проживання в ньому власника (спахії) і зводилося до отримання ним зі скарбниці відповідної суми грошей. Власник за османським правом був спадковим утримувачем земельної ділянки, він міг за згодою спахії і місцевої влади продати його або передати родичам, йому особисто належали будинок, забудови, худоба і знаряддя праці.

Висновки. Отже, в умовах османських завоювань XIV–XVI ст. припинили своє існування Болгарська, Сербська, Боснійська і Хорватська держави. Народи цих країн втратили свою державність. Проте, в часи іноземного панування слов'янські народи, зокрема болгарський, мали певний рівень свободи, що загалом вплинуло на їх здатність вижити в нових суспільно-політичних та культурних умовах. Зі свого боку умовою збереження індивідуальної свободи і, навіть, просування кар'єрною дробиною для християн став чинник прийняття ісламу. На теренах колишньої Болгарії сформувалися особливі феодальні порядки та адміністративно-територіальний

¹ Мукатаа – тут плата за оренду приміщень.

² Фодла – хліб із муки грубого помелу, що випікався для роздачі біднякам.

устрій, що були похідними від теократичного, військово-політичного режиму в країні на чолі з верховним правителем – султаном. Внутрішню стійкість системи управління та адміністративно-територіального устрою забезпечувала тимарна система землекористування.

Список літератури:

1. Галенко О. І. Османська імперія. *Енциклопедія історії України*. У 10 т. Редкол.: В. А. Смолій (голова) та ін. Інститут історії України НАН України. Київ, 2010. Т. 7. 652 с.
2. Георгиева Ц. Еничарите в българските земи. София, 1988. 240 с.
3. Дворнік Ф. Слов'яни в європейській історії і цивілізації. Київ, 2000. 528 с.
4. Іналджик Г. Османська імперія. Класична доба 1300–1600 / пер. з англ. О. Галенко. Київ : Критика, 1998. 286 с.
5. Історія західних і південних слов'ян (з давніх часів до XX ст.). Курс лекцій: навч. посіб. / В. І. Яровий та ін. Київ, 2001. 630 с.
6. Кримський, Агатангел. Історія Туреччини: звідки почалася Османська держава, як вона зростала й розвивалася і як досягла апогею своєї слави й могутності. Інститут сходознавства ім. А. Кримського Національної академії наук України. Київ; Львів : Олір, 1996. 287 с.
7. Хрестоматія з історії західних і південних слов'ян. Давня доба. Середньовіччя / за ред. В. І. Ярового. Київ : Либідь, 2011. 415 с.
8. Чорній В. Історія Болгарії. Львів : ПАІС, 2007. 404 с.

Bortnikova A.V. THE SYSTEM OF LAND OWNERSHIP IN BULGARIA AS A COMPONENT OF THE ADMINISTRATIVE-TERRITORIAL DIVISION OF THE OTTOMAN EMPIRE IN THE 14TH–16TH CENTURIES

The spahi (timarnik) system of land ownership in Bulgarian lands as a derivative of the territorial and administrative division, organisation of power and administration in the Ottoman Empire in the 14th–16th centuries have been analysed in the article. The Ottoman Empire was split into provinces called “Beylerbeylicates” and, from the end of the 16th century, “Eyalets.” The beylerbeylicates (eyalets) were divided into smaller, but important in terms of the organisation of power structures – “sanjaks” (“banners”), headed by officials – “sanjakbeys”. Depending on the needs and size of the estates, Miriy (state) lands included: hasis were large land holdings belonging to the sultan and members of his family and representatives of the old Ottoman aristocracy; timars were medium-sized and small plots of land intended for the maintenance of the army and civil administration; waqfs was the land for special purposes, allocated to religious and socio-cultural structures and institutions. The conquered Bulgarian lands were distributed in the form of timar estates to the soldiers of the Ottoman army (“People of the Sword”) and officials (“People of the Pen”). The timar system, the basis of Ottoman land ownership, was fully established at the end of the 15th century. Probably, in the first centuries of the Ottoman rule, the possession of Timar did not mean permanent residence in it of the owner (Spakhi) and was reduced to receiving from the treasury the appropriate amount of money. Under Ottoman law he owner of the timar was the hereditary owner of the land, he could, with the consent of the Spakhia and local authorities, sell it or transfer it to relatives, he personally owned a house, buildings, cattle and tools. During the period of foreign rule, Slavic peoples, particularly Bulgarians, enjoyed a certain degree of freedom, which generally influenced their ability to survive in new socio-political and cultural conditions. In turn, the condition for preserving individual freedom and even advancing one's career for Christians was the factor of accepting Islam.

Key words: Bulgaria, Ottoman Empire, administrative-territorial division, land ownership system, Janissaries.

Дата надходження статті: 01.10.2025

Дата прийняття статті: 15.10.2025

Опубліковано: 05.12.2025